

По някои въпроси на (не)приемането на наследство от ненавършили пълнолетие лица

Антонина Димитрова

Abstract: *On certain matter of (non) acceptance of heritage of juveniles. The paper deals with issues related to the ability to renounce their inheritance and the consequences of formal disposal transactions carried out by juvenile (by legal representative or with the assistance of a trustee), before the adoption of inheritance inventory.*

Key words: *heritage, inventory, juvenile, incapacitated, formal disposal transactions.*

ВЪВЕДЕНИЕ

Съгласно чл.61, ал.2 ЗН недееспособните, държавата и обществените организации приемат наследството само по опис. И в теорията, така и в съдебната се отрича възможността на недееспособните, в това число и на ненавършилите пълнолетие лица, да приемат наследството чрез подразбиращи се действия, т.е. по друг начин освен изрично. В правната литература обаче не е изследван въпросът относно последиците на извършена разпоредителна сделка от законния представител на малолетен с вещно право върху недвижим имот, преди да е прието наследството по опис, респективно дали тя води до приемане на наследството.

Настоящият доклад има за задача да разгледа посочената хипотеза, но преди това неминуемо трябва да се спрем накратко на въпросите, свързани с приемането, респ. възможностите за неприемане на наследството от тези лица.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Поставеният в настоящото изследване въпрос възниква по повод на следния казус:

На 15.01.2014 г. лицето Б.А. дава пари в заем на свой познат И.Д., в размер на 25 000 лв. за срок от 6 месеца. Договорът оформят писмено, като присъства и свидетел. През юни 2014 г. заемателят почива, като оставя за наследници – съпруга и малолетно дете. На 21.08.2014 г. заемодателят им отправя нотариална покана да заплатят дължимата сума в 7-дневен срок, което не е сторено. Освен това съпругата на заемателят продава наследствен апартамент (лична собственост на починалия) – лично от свое име и в качеството си на законен представител на малолетния. За целта подава молба до РРС за издаване на разрешение по реда на чл.130, ал.3 СК (относно ½ ид.ч. от имота, собственост на малолетното дете по наследство), която е уважена. В това производство обаче съдът не указва срок за приемане на наследството по опис от малолетното дете.

Заемателят подава иск до РРС, с който претендира от наследниците на починалия заемател да му заплатят дължимата сума, съответно по 12 500 лв. съобразно наследствените им дялове. В хода на делото РРС дава указание и срок на майката на детето, в качеството ѝ на законен представител, за извършване на действия по приемане на наследство по опис. В този срок тя бездейства, а по отношение на детето се претендира, че се е погасява правото му да приеме наследството.

По делото ищецът доказва всички твърдени от него факти и обстоятелства. Единствено спорен остава въпросът дали малолетното дете има качеството на наследник на длъжника, респ. дали по отношение на него се е погасява правото да приеме наследството по опис, след като неговата майка, като законен представител, не предприема изричните действия съгласно чл.61, ал.2 ЗН.

1. Ненавършилите пълнолетие лица и възможността да не приемат наследството.

Защитната функция на нормата, изведена от разпоредбата на чл.61, ал.2 ЗН, повелява недееспособните да приемат наследството само по опис. Наследникът, който е приел наследството по опис, отговаря само до размера на полученото наследство, затова и целта на изричното правило е да ограничи отговорността на тези лица спрямо кредиторите на наследството.

По смисъла на посочената разпоредба под недееспособни следва да се разбират всички лица, които нямат придобита пълна дееспособност – малолетни, респ. поставени под пълно запрещение и непълнолетни, респ. поставени под ограничено запрещение. Тук възниква въпросът дали е възможно тези лица да не приемат наследството, когато в наследствената маса преобладава пасивът.

Поначало лицето, призовано към наследяване, може да не приеме наследството или като изрично се откаже от него (арг. от чл.52 ЗН), или като изгуби правото да го приеме съгласно чл.51, ал.2 ЗН (т.нар. мълчалив отказ).

1.1. В правната теория е дискуссионен въпросът дали е допустимо ненавършилите пълнолетие лица да правят отказ от това наследство – чрез законния представител на малолетните, съответно със съгласието на родител или попечител, за непълнолетните.

Според част от авторите законът не забранява отказа от наследство, той не се обхваща от постановената нищожност на определени правни актове, изчерпателно изброени в чл.130, ал.4, изр.1 СК.⁷² Основен аргумент на тази теза е, че отказът от наследство не е отказ от субективното право на наследяване, а от придобиване на наследството.⁷³ Някои от авторите, поддръжници на тезата, че е възможен отказ, смятат, че това и *de lege lata* е допустимо само при условията на чл.130, ал.3 СК.⁷⁴

Според други автори отказът от наследство се обхваща от приложното поле на забраната по чл.130, ал.4, изр.1 СК, затова при действащата уредба отказ от наследство за тези лица е невъзможен.⁷⁵

Според мен по правилно е първото становище. Правото на наследяване е на първо място конституционно гарантирано право съгласно чл.17, ал.1 КРБ. То е сложно субективно право, като част от съдържанието му са две отделни правни възможности (опции) – приемане на наследството (направо или по опис) и отказ от наследство. Всяко едно от тях представлява отделен правен акт, едностранна сделка, чрез които се упражнява самото субективно право на наследяване. В този смисъл отказ от правото на наследяване не е възможен, т.е. то е неотменимо право, след като веднъж е възникнало за лицето (за наследниците по закон, когато лицето е призовано към наследяване).

Следователно няма пречка отказът да бъде извършен от законния представител на малолетния или от непълнолетния с попечителско съдействие. За

⁷² Според проф. М. Марков наложително е да се допълни чл.130, ал.3 СК, където изброяването е изчерпателно, а отказът от наследство не е обхванат от забраната по ал.4 на чл.130 СК и такъв би могло да извърши недееспособен наследник. – Вж. **Марков, М.** Приемане и отказ от наследство от недееспособен наследник. – сп. Съвременно право, 2013/6, с.35.

⁷³ Пак там, с.34.

⁷⁴ Вж. **Тасев, Хр.** Българско наследствено право (нова редакция С. Тасев и Г. Петканов), Сиела, 2013, с.134; така и **Аспарухова, К.** Наследяването по закон, Сиела, 2012, с.146; **Боянов, Г.** Основи на гражданското право, С.: Авалон, 1998, с.404; **Петров, Веселин.** Приемане на наследството, Сиела, 2014, с.122.

⁷⁵ Вж. **Станева, А.** Отказ от наследство от ненавършило пълнолетие лице. – сп. Собственост и право, 2014/7, ЕПИ on-line, **Матеева, Ек.** Семейно право на Република България, С., 2010, с. 451; **Петкова, Цв., А. Тонев,** Някои противоречия в практиката на съдилищата относно приемането на наследство от ненавършили пълнолетие лица. – сп. Собственост и право, 2013/3, ЕПИ on-line; Вж. **В. Тодорова** в: **Цанкова, Ц., М. Марков, А. Станева, В. Тодорова и др.,** Семейен кодекс (приложен коментар), ИК „Труд и право“, 2015, с.439.

да се обхване от забраната по чл.130, ал.4 СК трябва изрично да се предвиди там. Поначало това важи и относно чл.130, ал.3 СК, където изброяването също е изчерпателно и не е възможно разширително тълкуване или прилагане по аналогия на закона. Затова, с цел да се избегне противоречиво тълкуване, както и огледа защитата интересите на недееспособните, *de lege ferenda* е добре да се допълни разпоредбата с тази хипотеза.

Друга възможност е съдът да следи за интересите на недееспособните в самото производство по отказ от наследство, а не в отделно (по реда на чл.130, ал.3 СК). Отказът се извършва пред районен съдия по реда на чл.49, ал.1 ЗН (арг. от чл.52 ЗН), като би могло да се приложат правилата на чл.15 ЗЗДет, включително да се обърне за становище към ДСП (съгласно ал.6 на чл.15 ЗЗДет). Ако се възприеме това предложение, е препоръчително *de lege ferenda* да се създаде нова ал.2 на чл.52 ЗН, според която отказ от наследство от недееспособен да се извършва само ако не противоречи на интереса на лицето.

1.2. Сходни правни последици с тези на отказ от наследството настъпват след определяне от съда, на основание чл.51 във вр. с чл.61, ал.2 ЗН, на срок за приемане на наследството по опис от ненавършили пълнолетие, в който не се предприемат съответните действия. Тази теза се застъпва и от съдебната практика (*Решение № 868 от 04.07.2008 г. на ВКС по гр. д. № 3865/2007 г., II г.о., ВКС*).⁷⁶

В правната теория също се споделя посоченото мнение.⁷⁷ Поставя се и въпросът дали се забранява не само изричният, но и мълчаливият отказ съгласно чл.130, ал.4 СК.⁷⁸ Относно изричният отказ вече се посочиха аргументи. Още по неприемлива е тезата по отношение на мълчаливия, тъй като няма как едно бездействие да бъде обявено за нищожно.⁷⁹

По мое мнение тезата за мълчалив отказ на наследството може да бъде също логичен аргумент в подкрепа на изричния отказ от наследство на ненавършили пълнолетие деца. След като се допуска възможността да не се приеме наследството и те да нямат качества на наследници, едва ли е удачно да се изчаква кредитор да подаде молба (или съдебен иск) и съдът тепърва да определя срок за приемане на наследството по опис, вместо да се извърши направо изричен отказ. Тези производства ангажират време и средства, което не е в интерес на никоя от страните.

2. Особенности по приемане на наследството от ненавършили пълнолетие лица.

След като ненавършилите пълнолетие лица приемат наследството само по опис, по аргумент от противното от чл.61, ал.2 ЗН се стига до извода, че за тези лица е невъзможно приемането на наследството направо. Тук се проявява защитния характер на правилото, съгласно което те отговарят пред кредиторите на наследството само до размера на полученото.

Затова съдебната практика правилно приема, че тримесечният преклузивен срок по чл.61, ал.1 ЗН (който може да бъде продължен с още 3 месеца), в случаите на приемане на наследството по опис от недееспособни, е неприложим (*Вж. Решение № 165/ 16.09.2013 г. по т.д. 1057/ 2011, ВКС, II м.о.*). Според ВКС не може

⁷⁶ Например, с *Решение 246 от 13.03.2013 г. по гр.д. 3220/ 2011 на РС-Стара Загора, XIII с-в*, съдът дава тримесечен срок на двамата ненавършили пълнолетие наследници – единият непълнолетен, действащ със съгласието на попечителя си, а другият малолетен, действащ чрез настойника си, да заявят дали приемат по опис наследството на наследодателя си и след като не са постъпили изявления в тази връзка приема, че е погасено правото им да приемат наследството (по арг. от чл.51, ал.2 ЗН).

⁷⁷ Вж. **Станева, А.** Цит. съч., ЕПИ on-line.

⁷⁸ **Петкова, Цв., А. Тонев.** Цит съч., ЕПИ on-line.

⁷⁹ В този смисъл и **Станева, А.** Цит. съч., ЕПИ on-line.

една защитна правна норма да води до отнемане наследствените права на защитените лица (*Определение № 527 от 06.07.2012 г. по търг. д. № 1057/2011 г. на ВКС*). В този смисъл се произнесе с *Тълкувателно решение № 3 от 2013 г. на ВКС, т. 5*.⁸⁰ Становището се споделя и в правната литература.⁸¹

Приемането на наследството освен изрично, може да стане и мълчаливо, когато от действията на наследника се разбира непоколебимото му намерение да приеме наследството (*ППВС 4/1964, т. 14*). Тъй като приемането на наследството по опис от ненавършилите пълнолетие може да стане само с изричен правен акт, за тях поначало е невъзможно мълчаливото приемане на наследството (*Решение № 261 от 23.10.2013 г. по в.гр.д. 471/ 2013 на Окръжен съд – гр. Сливен; Решение от 08.12.2014 г. по в.гр.д. 980 на Окръжен съд – гр. Плевен*).

И това е така – ненавършилите пълнолетие лица не могат да приемат наследството чрез подразбиращи се действия, от които по недвусмислен начин да се изведе волята на наследника, че желае да придобие наследството (конклюдентни действия), поради това, че то не формира самостоятелна воля. Тук обаче се поставя въпросът дали е възможно да се пренебрегнат последиците на един изричен правен акт, какъвто представлява формалната разпоредителна сделка с вещно право върху недвижим имот, т.е. тя да се смята за нестанала.

3. Анализ на поставения в казуса въпрос.

Съпругата на наследодателя, действаща лично за себе си и като майка и законен представител на малолетното дете продава наследствения апартамент. Очевидно е, че прехвърлителите в това производство се легитимират като собственици именно в качеството си на наследници по закон на починалия. Пропуск на съда е, че издава разрешение за продажба на въпросния апартамент по реда на чл.130, ал.3 СК, без обаче в това производство да е указано, че трябва да се представят доказателства за приемане на наследството по опис от страна на малолетния. Такива изрични действия обаче не са направени не само във връзка с това производство, а с последващия исков процес, където първоинстанционният съд дава срок на законния представител за предприемане на действия по приемане на наследството по опис съгласно разпоредбата на чл.61, ал.2 ЗН.⁸² Майката на детето бездейства, очевидно надявайки се то да не отговаря за задълженията по предявения иск и в известна степен е разбираемо желанието ѝ то да се ползва само от актива на наследството. От правна гледна точка обаче това е невъзможно, тъй като наследството представлява съвкупност, както от правата, така и от задълженията на наследодателя, като наследникът, включително и приелият по опис, го придобива при универсално правоприемство.

Поначало съдебната практика правилно приема, че ненавършилите пълнолетие лица не могат да придобиват наследството чрез конклюдентни действия.

⁸⁰ Преди издаването на тълкувателното решение се срещаша и някои съдебни решения в обратен смисъл. Например, в едно свое решение РС-Горна Оряховица констатира, че тримесечният срок по чл.61, ал.1 ЗН е изтекъл и не са предприемани действия за неговото продължаване, затова малолетните деца не са придобили качеството на наследници (*Решение 17.05.2011 г. по гр.д. № 940/2011 г., II с-в на РС - Горна Оряховица*). Според мен правилно съдът констатира, че в случая се погасява правото им да наследят, но поради това, че не се предприемат действия от наследника, действащ чрез законния си представител, по приемане на наследството по опис в дадения от съда срок, а не защото тримесечният срок по чл.61, ал.1 ЗН е изтекъл.

⁸¹ Вж. **Тасев, Хр.**, цит. съч., с.132, където се посочва, че ако не е извършен такъв опис, отговорността остава ограничена и не може да надхвърли размера на полученото; **Петров, Веселин**. Приемане на наследството, Сиела, 2014, с.174.

⁸² РС Никопол отказва да издаде на непълнолетно дете разрешение за разпореджане с ид.ч. от имоти, оставени в наследство, след като лицето не е приело наследството от своя баща. – *Решение 153/ 03.10.2014 г. по гр.д. 356/ 2014 г.*, потвърдено с *Решение от 08.12.2014 г. по в.гр.д. 980/ 2014 , Окръжен съд – Плевен*.

Смятам обаче, че разпоредителните формални сделки не трябва да се имат предвид тук. Противно тълкуване не следва да се допуска, тъй като би довело до нарушаване на сигурността в граждански оборот. Ако се приеме, че може да се погаси правото да се приеме наследство, след извършването на такава сделка, излиза, че е налице разпореждане с чужда вещ, тъй като при всички случаи това лице ще изгуби качеството си на наследник от момента на откриване на наследството (а не след извършване на сделката). А и подобно бездействие не може да бъде във вреда на кредиторите на наследодателя им и то след извършените вече разпоредителни действия с наследствено имущество. За погасяване на правото на детето можеше да се говори, ако не беше извършена тази формална разпоредителна сделка с наследствен апартамент, като това действие е също един изричен акт, от което не само се съди за наличие на воля да се приеме наследството, а лицето се разпорежда, макар и чрез законния си представител, именно като наследник по закон.

Затова според мен, подобно тълкуване на чл.61, ал.2 ЗН, че малолетният в настоящия случай не е придобил качеството на наследник, поради изричното не приемане на наследството по опис, ще е неправилно, поради факта, че не само е поискано и издадено разрешение от съда, но е и използвано за продажба на имот, придобит при наследствено правопримемство. Във всички случаи отговорността на детето е ограничена, поради защитния характер на нормата, изведена от тази разпоредба, като опис може да бъде извършен и след срока по чл.61, ал.1 ЗН, а в конкретния случай – и след срока, даден от съда в хода на първоинстанционното производство.⁸³

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

От направения преглед на поставения в настоящото изследване въпрос, могат да обобщат следните изводи.

При тълкуване на разпоредбата по чл.61, ал.2 ЗН, се извежда защитна норма, според която недееспособните, в това число и ненавършилите пълнолетие лица, приемат наследството само по опис. Тези лица обаче не са длъжни да приемат всяко наследство, тъй като законът цели да ограничи отговорността им до размера на полученото, в случай че придобият качеството на наследник, а не да ги обремени с наследствените задължения и в този смисъл с разности по съпътстващите производства. Препоръчително е обаче *de lege ferenda* да се допълни чл.130, ал.3 СК или да се създаде изрична разпоредба в ЗН, например нова ал.2 на чл.52, според която отказ от наследство от недееспособен да се извършва само ако не противоречи на интереса на лицето.

На следващо място обаче невъзможността тези лица да придобият наследството чрез подразбиращи се действия, не следва да се отнася до извършени от тях формални разпоредителни сделки с наследствени имущества. Затова и ако тези лица извършат действия по приемане на наследството, например при разпореждане с наследствен имот, те придобиват качеството на наследник по закон, като описът може да бъде извършен впоследствие.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Аспарухова, К. Наследяването по закон, Сиела, 2012.
2. Боянов, Г. Основи на гражданското право, С.: Авалон, 1998.
3. Петров, Веселин. Приемане на наследството, Сиела, 2014.

⁸³ Посочените по казуса аргументи бяха възприети от съда. – Вж. *Решение № 869 от 29.06.2015 г. по гр.д. 5807/2014 на РРС, VIII с-в*, което е потвърдено с *Решение № 496 от 6.11.2015 г. по в.гр.д. 655/2015 на РОС* /не влязло в сила/.

4. Марков, М. Приемане и отказ от наследство от недееспособен наследник. – сп. Съвременно право, 2013/6.

5. Матеева, Ек. Семейно право на Република България. С., 2010.

6. Петкова, Цв., А. Тонев, Някои противоречия в практиката на съдилищата относно приемането на наследство от ненавършили пълнолетие лица. - сп. Собственост и право, 2013/3, ЕПИ on-line;

7. Станева, А. Отказ от наследство от ненавършило пълнолетие лице. – сп. Собственост и право, 2014/7, ЕПИ on-line.

8. Тасев, Хр. Българско наследствено право (нова редакция С. Тасев и Г. Петканов), Сиела, 2013.

9. Цанкова, Ц., М. Марков, А. Станева, В. Тодорова и др., Семейен кодекс (приложен коментар), ИК „Труд и право“, 2015.

За контакти: гл. ас. д-р Антонина Димитрова, катедра Частноправни науки, Юридически факултет при Русенски университет „Ангел Кънчев“, e-mail: andimitrova@uni-ruse.bg.